

Sebe-vědomí / Vědomí sebe

Pokusy vyložit subjekt jako produkt sebevědomí (a tím vlastně subjekt jako skutečnost popřít) mají základně vadu v tom, že neberou fenomén sebevědomí vážně; ještě větší vadou je u nich to, že neberou vážně ani vědomí samo. Sebevědomí jakožto „vědomí sebe“ však nemůže být odvyvětleno jako klam, neboť je neodmyslitelnou složkou přinejmenším evropské tradice (ať už je hodnoceno jakkoli). Tím, že se vědomí může konstituovat jako vědomí individuální, tj. vždycky jako vědomí někoho, kdo je jeho subjektem a kdo o sobě říká (a také myslí) „já“, je přinejmenším otevřena otázka, do jaké míry je resp. vůbec může být vztah tohoto „já“ k sobě ustavován teprve ve vědomí. Má-li mít fenomén sebevědomí vskutku podstatnější smysl, musí se „vědomí sebe“ jakožto „sebevědomí „já““ vztahovat ke svému „já“ (resp. ke svému subjektu) jinak, než jak se naše vědomí vztahuje třeba k nějakému rovinnému obrazci, např. k rovnostrannému trojúhelníku. Trojúhelník není vnítrsvětnou skutečností, nemá vlastní „realitu“, je pouhou myšlenkovou konstrukcí (kterou ovšem můžeme poměrně snadno „realizovat“, byť jen přibližně, jak to je ostatně běžné u všech našich produktů, kde je třeba podle okolností připouštět jistou „toleranci“ odchylek od ideálního tvaru). Zatímco určitý trojúhelník může být definován (přesně řečeno: může být pojmově vymezen jeho pojem; běžný způsob mluvy tu poněkud selhává a mate), v případě „vědomí sebe“ jde o vztah vědomí k „něčemu“ jinému, co tento pokus o uvědomění (sebeuvědomění) nutně předchází, neboť „já“ tu je nutně dříve než jeho pokus si sebe uvědomit. Zejména však nesmíme ze skutečnosti, že „já“ se ve svém vědomí chce vztáhnout k sobě, ihned (a předčasně, zejména však nekriticky) vyvozovat, že ze sebe, tj. ze svého „já“, dělá objekt. Tak tomu může být (a po dlouhé věky často bývalo), ale není to nezbytné, pokud tématizaci nebudeme chybně zaměňovat za objektivizaci (zpředměťňování). Navíc ovšem je vznik i rozvoj sebevědomí rozhodně něčím bytostně závažnějším, než abychom je mohli redukovat na pouhou tématizaci.

(Písek, 020726-1.)